

yerde Karahanlı Subaşı Tegin'i bozguna uğratarak çok sayıda kumandan ve askeri esir aldılar (1003). Daha sonra İlig Han Nasr'ı mağlûp ettikleri gibi ertesi yıl da Karahanlılar karşısında aynı şekilde zafer kazandılar (1004). Arslan, babası Selçuk'un 1009'a doğru Cend'de ölmesi üzerine, Yabgu unvanıyla ailenin başına geçti. Karahanlı Hükümdarı İlig Han Nasr 1012 yılında öldü; Arslan Yabgu aynı aileye mensup olan Ali Tegin ile anlaşma yaptı ve bu anlaşmaya karşı çıkan Karahanlı İlig Han Muhammed b. Ali'yi bozguna uğrattı. Ali Tegin Arslan Yabgu'nun desteğiyle Buhara'ya hâkim oldu (411/1020-21). Bu sayede dikkatleri üzerine çeken Arslan Yabgu giderek kuvvet kazanınca, endişeye kapılan Karahanlı Hükümdarı Yüsf Kadir Han ile Gazneli Sultan Mahmud 1025 yılında "bütün İran ve Turan meseleleri"ni görüştükları meşhur Mâverâünnehir mülâkatında Arslan Yabgu idaresindeki Selçuklular'a karşı gerekli tedbirleri almayı, onları Türkistan ve Mâverâünnehir'den uzaklaştırıp Horasan'a sürmeyi kararlaştırdılar. Onlara mukavemet edemeyeceğini bilen Arslan Yabgu ile müttefiki Ali Tegin bu sırada çöllere çekilmişlerdi. Gazneli Mahmud mertliği, savaşçılığı ve yıldırım hızıyla düşman üzerine saldırmaları gibi meziyetleri sebebiyle herkesin çekindiği Arslan Yabgu'yu yakalamak için hileye başvurdu. Bir ziyafet için Semerkant'a çağırıldığı Arslan Yabgu'yu oğlu Kutalmış ve bazı arkadaşlarıyla birlikte tevkif ederek Kâlinçar Kalesi'nde hapsedti. Ona bağlı çok sayıda Türkmen'i de öldürttü, geri kalanlar da başsız vaziyette çeşitli yerlere dağıldılar (1025).

Arslan Yabgu'nun tevkifiyle ön plana geçen Tuğrul ve Çağrı beyler, 1030'da Gazneli Mahmud'un ölümü üzerine yerine geçen oğlu Mesud'a haber gönderip kendisine itaat arzettiklerini bildirdiler ve Arslan Yabgu'nun serbest bırakılmasını istediler. Sultan Mesud bu teklifi kabul edip Arslan Yabgu'yu Belh'e getirdi ve ona yeğenlerine bozgunculuktan vazgeçmelerini söylemesini emretti. Arslan Yabgu da Tuğrul Bey, Çağrı Bey ve Mûsâ Yabgu'ya haber gönderip Sultan Mesud'un buyruğunu ilettili. Ayrıca elçiyle bir "biz" (dikiş âleti) gönderip onu yeğenlerine vermesini istedi. Elçi mesajı tebliğ edip şifre mahiyetindeki "biz"i teslim edince onlar yeniden karışıklık çıkarmaya başladılar. Bunun üzerine Sultan Mesud Arslan Yabgu'yu

tekrar hapse attı. Türkmenler'in onu kurtarma teşebbüsleri sonuçsuz kaldı. Yalnız oğlu Kutalmış bir fırsatını bulup hapisneden kaçtı ve Buhara'ya döndü. Arslan Yabgu yedi yıl kaldığı hapisnede öldü. Ona bağlı Oğuzlar (Yabgular, Yavgıyyân) Yağmur, Kızıl, Boğa, Göktaş ve Anasoğlu adlı beylerin idaresinde faaliyetlerini sürdürmekle beraber Gazneli kuvvetleri karşısında dağıldılar ve büyük sıkıntılara düştüler. Bütün bunlara rağmen yine de ümitlerini kaybetmediler ve Arslan Yabgu'nun torunu Kutalmışoğlu Süleyman Şah'ın etrafında toplanarak Anadolu Selçuklu Devleti'ni kurdular.

BİBLİYOGRAFYA :

Ahbârü'd-deuleti's-Selçukîyye (Lugal), s. 2, 3; Râvendî, *Râhatü's-sudâr* (trc. Ahmed Ateş), Ankara 1960, I, 64, 85, 91, 101; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, IX, 377, 379, 474, 475, 479; Reşidüddin, *Câmi' u't-tevârih* (nşr. Ahmed Ateş), Ankara 1960, II, 5, 7, 11, 18; W. Barthold, *Turkestan Down to the Mongol Invasion*, London 1928, s. 280, 285; Muhammed Nâzım, *The Life and Times of Sultan Mahmud of Ghazna*, Cambridge 1931, s. 63, 64; C. E. Bosworth, "The Political and Dynastic History of the Iranian World (A.D. 1000-1217)", *CHIr*, V, 18-19; Osman Turan, *Selçuklular Tarihi ve Türk-İslâm Medeniyeti*, İstanbul 1969, s. 45-59; M. Altay Köymen, *Büyük Selçuklu İmparatorluğu Tarihi*, Ankara 1979, I, 33, 35, 36, 77-78, 84, 89, 95-96, 115-116, 120-124, 130; a.mlf., *Selçuklu Devri Türk Tarihi*, Ankara 1982, s. 30-31; Faruk Sümer, *Oğuzlar (Türkmenler) Tarihleri Boy Teşkilâtı-Destanları*, İstanbul 1980, s. 62-64; Reşat Genç, *Karahanlı Devlet Teşkilâtı*, Ankara 1981, s. 45, 48-49; İbrâhim Kafesoğlu, "Selçuk'un Oğulları ve Torunları", *TM*, XIII (1958), s. 117-119; a.mlf., "Selçuklular", *İA*, X, 353; "Arslan", *İA*, I, 609; Omelyan Pritsak, "Kara-Hanlılar", *İA*, VI, 256-257; Cl. Cahen, "Arslan b. Saldjuğ", *EP* (İng.), I, 661-662; Erdoğan Merçil, "Arslan b. Selçuk", *Küçük Türk İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 1974, I, 174-175.

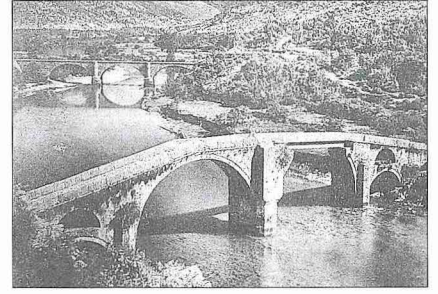

ABDÜLKERİM ÖZAYDIN

ARSLANAĞA KÖPRÜSÜ

Bugün
Yugoslavya sınırları içinde bulunan
Hersek bölgesinde
bir Osmanlı devri Türk köprüsü.

Dubrovnik (Ragusa) doğusunda Trebinje'de aynı adı taşıyan nehrin üzerinde inşa edilen bu köprü 981'de (1573-74) Sokullu Mehmed Paşa vakfı olarak yapılmış, fakat halk arasında Arslanağa (veya Bey) Köprüsü adıyla tanınmıştır. Köprü, nehirde bir elektrik santrali yapılması sebebiyle 1970-1972 yıllarında

Arslanağa Köprüsü'nün eski yerinden sökülmeden önceki görünüşü - Trebinje / Yugoslavya

taşları birer birer sökülerek 3.5 km. batıda aynı su üzerinde yeniden kurulmuştur.

92.25 m. uzunluğunda olan bu dört gözlü köprünün en büyük gözü 18.60 m. açıklığında, diğer gözler ise 9 m., 8.95 m. ve 17.66 m. açıklığındadır. Küçük gözler üst üste çift kemerlidir. Arslanağa-Sokullu Mehmed Paşa Köprüsü Osmanlı devri Türk yapı sanatının Rumeli'deki en güzel ve en değerli eserlerindendir.

BİBLİYOGRAFYA :

Dr. Čelić — M. Mujezinović, *Stari Mostovi u Bosni i Hercegovini*, Beograd 1968, s. 241-249, 267-269; Dzamal Čelić, *Arslanagića Most*, Trebinje 1972; Cevdet Çulpan, *Türk Taş Köprüleri*, Ankara 1975, s. 166-167; Ayverdi, *Avrupa'da Osmanlı Mi'mârî Eserleri II*, s. 467; a.mlf., "Yugoslavya'da Türk Âbideleri", *VD*, III (1956), s. 184.

SEMAVİ EYİCE

ARSLANHANE

İstanbul'da Osmanlı devrinde bazı hizmetlerde kullanılmış eski bir Bizans kilisesi.

Türkçe kaynaklarda Arslanhane adıyla geçen yapının Ayasofya'nın güneyinde ve Sarây-ı Cedîd'in (Topkapı Sarayı) esas girişi olan Bâb-ı Hümayun'un dışında, 1933'te yanan eski Adliye Sarayı'nın arsası yerinde olduğu bilinmektedir. Türkler tarafından arslanhane olarak kullanılan bina esasında, Bizans imparatorlarının Sultanahmet Meydanı'ndan Marmara kıyısına kadar uzanan sahayı kaplayan büyük sarayının Ayasofya önüne açılan en önemli girişi olan Khalk Kapısı'na komşu veya onun üstünde idi. Hz. İsa adına yapılan bu kilise Khristos tes Khalkes (Khalke İsa'sı) olarak ad-